

Apel Ocalonych w sprawie byłych więźniów gett

W czasie II wojny światowej Żydów i Romów połączył wspólny los. Byliśmy poddani bezlitosnej eksploatacji, a w konsekwencji skazani na zagładę. Jednym z etapów tej drogi były getta. Wobec trudnych warunków życia w gettach, powszechnego głodu osadzeni tam Żydzi i Romowie podejmowali się z własnej woli prac za wynagrodzeniem, głównie w postaci pożywienia. Dotyczyło to również dzieci, których zatrudnianie było w rzeczywistości okupacyjnej na porządku dziennym.

Fakt zatrudnienia z własnej woli w gettach przez długi czas był ignorowany i nie był brany pod uwagę przy ustalaniu uprawnień emerytalnych. W wyniku wyroku niemieckiego Federalnego Sądu Społecznego w 1997 roku przedstawiciele Stowarzyszenia Żydów Kombatantów i Poszkodowanych w II Wojnie Światowej wspólnie ze Stowarzyszeniem Romów w Polsce poruszały ten temat. Po licznych interwencjach oraz wyrokach Federalnego Sądu Społecznego Republiki Federalnej Niemiec władze niemieckie dostrzegły ten problem. Znalazło to wyraz w przyjętej w 2002 roku przez parlament niemiecki ustawie pozwalającej na uwzględnienie pracy, wykonywanej z własnej woli za wynagrodzeniem, w gettach przy przyznawaniu świadczeń emerytalnych.

Byli pracownicy gett z miejscem zamieszkania w Polsce nie mogli jednak nadal otrzymać emerytury gettowej na podstawie ustawy ZRBG. Sytuacja zmieniła się po podpisaniu 5 grudnia 2014 r. przez Rzeczpospolitą Polską oraz Republikę Federalną Niemiec umowy o eksporcie szczególnych świadczeń dla osób uprawnionych, które zamieszkują terytorium Polski.

Niemiecka ustawa ZRBG dotycząca przyznawania świadczeń emerytalnych wskazuje przy tym na ogólne przepisy emerytalno-rentowe zawarte w Szóstej Księdze Kodeksu Prawa Społecznego (SGB VI), w wyniku czego, warunkiem przyznania emerytury gettowej jest spełnienie wymogu 60 miesięcznego minimalnego okresu ubezpieczenia (staż ubezpieczeniowy, który może składać się z okresów zastępczych i składkowych). Możliwość zaliczenia tak zwanych okresów zastępczych ze względu na podleganie prześladowaniom, co wyrażało się przykładowo w konieczności noszenia gwiazdy Dawida, życia w ukryciu czy pobycie w obozie pracy lub koncentracyjnym, uwarunkowane jest jednak ukończeniem 14 roku życia. Pozostałe zaliczane okresy to okresy zatrudnienia. Jest to istotne dla środowiska romskiego ze względu na wieloletnią historię dyskryminacji Romów w Europie i jego specyfikę.

W wyniku wielowiekowej dyskryminacji z wielu występujących równocześnie powodów (tzw. dyskryminacji wielorakiej) i braku włączenia społecznego (inkluzji), Romowie w także po wyzwoleniu rzadko posiadali dostęp do miejsc pracy w uspołecznionych zakładach pracy, które odprowadzały składki do polskiego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. I tu powstały problemy natury proceduralnej. W praktyce oznacza to, że w przypadku gdy osoba wykonywała dobrowolną pracę w getcie będąc małym dzieckiem przy czym fakt takiego zatrudnienia został już potwierdzony przez Niemieckie Ubezpieczenie Rentowo-Emerytalne (DRV), dochodzi do wykluczenia z kręgu beneficjentów emerytur ZRBG, w przypadkach gdy nie zostaną przedstawione ponad okres zatrudnienia także dodatkowe okresy zastępcze. Uzupelnienie luk w stażu ubezpieczeniowym poprzez zaliczenie okresów zastępczych możliwe jest jedynie w przypadku gdy osoba po opuszczeniu getta żyła w ukryciu, bądź – w przypadku kobiet romskich i żydowskich – zajmowała się wychowywaniem dzieci jednak tylko, gdy ukończyła już 14 lat. A więc próg 14 roku życia nie obowiązuje, jeśli dana osoba była zatrudniona w getcie, nawet jako kilkulatek, ale już okresu prześladowań tej osoby po opuszczeniu z getta Niemieckie Ubezpieczenie Rentowo-Emerytalne nie bierze się pod uwagę,

bo nagle wszelkie osoby, które nie ukończyły 14 roku życia nie mogą zaliczyć okresów zastępczych, w przeciwieństwie do tych, które ukończyły, choć ich tragiczny status w tym okresie był identyczny.

Niewątpliwie jedną z przyczyn jest zbyt wąskie interpretowanie ustaleń prawnych Szóstej Księgi Kodeksu Praw Społecznych, przykładanie przepisów dotyczących normalnego życia do niesamowitego okrucieństwa i rzeczywistych historycznych warunków zagłady Żydów i Romów, ale też i brak korelacji pomiędzy aktami prawnymi, tj. między ustawą o wypłacaniu emerytur i rent z tytułu zatrudnienia w getcie (ZRBG), i wyrażoną w niej wolą ustawodawcy, by wszyscy prześladowani, którzy z własnej woli podjęli zatrudnienie w gettach, zostali włączeni w niemiecki system emerytalno-rentowy a przepisami dotyczącymi okresów zastępczych wynikających z Kodeksu Praw Społecznych (SGB).

Często wysuwany nielogiczny argument, że w tzw. III Rzeszy istniał obowiązek szkolny dla dzieci do czternastego roku życia nie może mieć tutaj zastosowania, bowiem prawo to stosowano wobec dzieci niemieckich. Dzieci żydowskie i romskie nie były objęte systemem szkolnym, natomiast częstokroć były nawet zatrudniane przez nazistów niemieckich, mimo że nie ukończyły 14 lat.

Podejmujemy starania o zmianę tego stanu rzeczy. Jest to istotne w sytuacji, w której pewna część osób w wyniku interpretacji przepisów prawnych oraz braku konsekwencji w ich sformułowaniach, pozbawiona zostaje prawa do świadczeń. Istotne tym bardziej, że dotyczy to bardzo niewielkiej liczebnie grupy osób, będących już w podeszłym wieku, schorowanych, często w trudnej sytuacji materialnej.

Biorąc pod uwagę wyjątkowość historii Holocaustu i Porajmos, wobec których Republika Federalna pragnie zachować „wieczną odpowiedzialność, i podtrzymać pamięć” (por. przemówienie kanclerz Angeli Merkel z okazji 70 rocznicy wyzwolenia niemieckiego obozu zagłady Auschwitz, <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2015/01/2015-01-26-merkel-gedenken-auschwitz.html>) oraz w obliczu skromnej liczby Ocalonych ofiar planowej polityki eksterminacyjnej, uważamy, że uznanie praw emerytalno-rentowych także wobec ówczesnych dzieci stanowić mogłoby ważny akt zadośćuczynienia i przejęcia historycznej odpowiedzialności państwa niemieckiego.

Widzimy dwie możliwości uzdrowienia tej sytuacji – odstąpienie od wąskiej interpretacji istniejących przepisów SGB VI w praktyce pracy niemieckich organów rentowych lub doprecyzowanie istniejącego prawa w drodze nowelizacji ustawy ZRBG, jak uczyniono to już w przeszłości w roku 2014. Dlatego apelujemy do Rządu Federalnego o wsparcie dla Ocalonych byłych pracowników gett i prosimy o wsparcie naszych starań przez wszystkich ludzi dobrej woli, którzy pragną wesprzeć naszą walkę o ludzką godność. Cieszymy się przy tym, że przedstawiciele niemieckiego Bundestagu podjęli tę ważną kwestię jesienią 2015 roku w niemieckim parlamencie i wzywamy wszystkich parlamentarzysty by ponad podziałami politycznymi wsparli starania zmierzające do rozwiązania opisanych problemów.

Oświęcim, w dniu 27 stycznia 2016 roku

Roman Kwiatkowski

Prezes Stowarzyszenie Romów w Polsce

Marian Kalwary

Pełnomocnik Zarządu Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Polsce ds. Emerytur za Pracę w Gettach